

ДОСВІД ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ МУЗЕЯМИ ХАРКОВА В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

Пілюгіна К. Г.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри теорії культури і філософії науки
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

Подольська Т. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й. Б. Шада
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Збереження культурної спадщини стало очевидним викликом для українських музеїв в умовах воєнних дій, що обговорюється в публічному просторі, та обумовлено цілим комплексом проблем управлінського, ресурсного характеру й недостатньою усвідомленістю суспільства щодо важливості культурної спадщини як інструмента зміцнення національної єдності. Проте, незважаючи на значні прогалини управління в сфері культури на рівні вищих органів влади, логістичні складнощі евакуації культурних цінностей та масштаби руйнацій культурних закладів в Україні, більшості музейних інституцій Харкова вдалося адаптуватися до надскладних умов роботи.

Сьогодні дослідження шляхів збереження культурної спадщини та інструментів регулювання діяльності культурних інституцій в умовах кризи є більш розвиненими у межах завдань міжурядових організацій, громадських організацій та міжнародних ініціатив (ЮНЕСКО [5], Міжнародної ради музеїв «ІСОМ» ін.), для яких заклади культури – це важливі об'єкти управління, що становлять культурний, економічний, інфраструктурний, кадрово-ресурсний потенціал країн Заходу.

Метою нашого дослідження є виокремлення ключових чинників діяльності музейних інституцій Харкова, які впродовж повномасштабного вторгнення сприяли збереженню культурної спадщини, та завдяки яким вдавалося адаптувати діяльність закладу до умов воєнного стану.

Практичною базою дослідження є результати проведених авторкою інтерв'ю з керівниками музейних інституцій Харкова, що розкривають важелі впливу на процес стабілізації функціонування музею та знаходження альтернативних шляхів реалізації його завдань, закріплених на законодавчому рівні: експозиційної, пам'яткоохоронної,

реставраційної, просвітницької, популяризаторської тощо [4]. Нами були проведені інтерв'ю з директорами і директорками відомих харківських музеїв, які поділилися досвідом управління музейними інституціями в умовах воєнного стану: Харківського літературного музею, Музею археології, Державного музею природи, Музею історії університету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Наукова новизна дослідження полягає у спробі окреслити чинники та інструменти, що сприяли збереженню культурної спадщини музейними інституціями Харкова в умовах повномасштабного вторгнення на межі філософського аналізу та ревізії управлінських рішень.

Перший чинник збереження культурної спадщини музеями Харкова в умовах воєнних дій полягає у застосуванні превентивних дій, пов'язаних з частковою евакуацією культурних цінностей, демонтажем постійної експозиції, перенесенням об'єктів у фондосховище. За словами директорки Харківського «ЛітМузею» Тетяни Пилипчук, після початку воєнних подій на Донбасі музей подбав про технічне оснащення на випадок дистанційної діяльності музею та про підготовку укриття для працівників музею на випадок надзвичайної ситуації [1]. Ретельна підготовленість ЛітМузею до воєнних дій дозволила закладу відкоригувати ракурс з експозиційної діяльності на організацію культурних і літературних івентів, серед яких колаборації з приватними структурами, зовнішніми організаціями, що розширило джерела фандрайзингу для самостійного життєзабезпечення музею. Саме Харківський ЛітМузей став одним із прикладів музейної інституції, яка в умовах активних бойових дій не тільки пристосовувалася до викликів війни, а й знайшла альтернативні шляхи фінансового та проектного забезпечення виключно завдяки власним ініціативам, приватним рішенням керівництва, взятій директоркою відповідальності за збереження рідкісних книжкових видань.

Другий чинник збереження культурної спадщини музеями Харкова пов'язаний з самоорганізацією колективу та швидким прийняттям рішень не адміністративними структурами, а саме штатними працівниками, які з початку повномасштабного вторгнення жили і працювали у музейних закладах, і це дозволило цілодобово охороняти, реставрувати, демонтувати, рятувати культурну спадщину [2; 3]. Державний музей природи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна зміг убезпечити будівлю інституції, – пам'ятку архітектури, від руйнації внаслідок обстрілів завдяки спільній роботі працівників музею, а також завдяки довірі між керівництвом та усіма працівниками, які у різних напрямках діяльності забезпечують стабільне функціонування закладу [2]. Очевидно, що окрім адміністративно-розпорядчого впливу надважливим фактором виживання культурної інституції в надзвичайній ситуації є командна робота усіх працівників

музею, їхні зусилля, відчуття відповідальності та самовідданість музейній справі.

Третій чинник збереження культурної спадщини музеями Харкова пов'язаний з практикою оцифрування музейних об'єктів, що передбачає багатогодинну роботу з конкретними об'єктами та наявність сучасних технічних приладів. Працівники Музею археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, які на початку повномасштабного вторгнення зіткнулися зі складною проблемою залиття фондосховищ водою та пошкодженням системи опалення внаслідок ракетних ударів по центру Харкова, самостійно займалися не тільки викачуванням води і порятунком цінних археологічних знахідок Слобожанщини, а й поступовим оцифруванням артефактів. На думку директорки Музею археології Ірини Шрамко, оцифрування знахідок та опублікування досліджень музейних об'єктів спроможні підсилити гарантії збереження культурної спадщини, наприклад, коли стане необхідним довести приналежність цих об'єктів Україні у випадку незаконного вивезення, крадіжки, присвоєння [3].

Четвертий чинник збереження культурної спадщини музеями Харкова – це активна комунікація музейних інституцій з міжнародними організаціями та благодійними фондами, завдяки матеріально-технічній допомозі яких більшість музеїв міста отримали можливість упакувати, транспортувати, оцифрувати свої колекції, або відремонтувати приміщення, підтримати температурно-вологісний режим, якого часто потребують рідкісні експонати. Наприклад, харківські музеї отримали важливу для стабілізації діяльності матеріально-технічну підтримку від швейцарської організації «Aliph Foundation», діяльність якої направлена на захист культурної спадщини в зоні бойових дій. Завдяки цій допомозі музеї значно розвинулися в оцифруванні культурних цінностей та провели ремонтні роботи [2; 3]. Окрім цього, відкритість музейної інституції до співпраці із зовнішніми організаціями може забезпечити нові вигідні формати колаборацій, не тільки через фінансові інтереси, а й через розширення шляхів популяризації як інституції, так і об'єктів культурної спадщини на більш широку аудиторію [1]. У цьому контексті вагомому роль також відіграє *п'ятий чинник* збереження культурної спадщини – це діджиталізація діяльності музейної інституції різними шляхами: розробка віртуального музею, розробка додатків, брендинг музею у соціальних мережах.

Ми виділили п'ять ключових чинників збереження культурної спадщини, що обґрунтовані досвідом управління музеями Харкова в умовах воєнних дій, проте не претендують на універсальність, адже інколи можуть суперечити місії та цінностям конкретної культурної інституції. Подібні пошуки шляхів та інструментів збереження культурної спадщини ще більше підкреслюють вагомий роль вираженої державної політики у розробці механізмів регулювання діяльності музеїв в умовах мирного життя та кризової ситуації різної природи, та з

іншої сторони, спонукають заклади до напрацювання автономних й незалежних механізмів існування інституції в умовах комбінованих економічних, епідеміологічних, суспільних, національних викликів.

Література:

1. Інтерв'ю з директоркою Харківського літературного музею Тетяною Пилипчук (26 жовтня 2023 р.) / інтерв'ю проводила Катерина Пілюгіна (Фісун). Особистий архів К. Пілюгіної.
2. Інтерв'ю з директором Державного музею природи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Ростиславом Лунячком (18 жовтня 2023 р.) / інтерв'ю проводила Катерина Пілюгіна (Фісун). Особистий архів К. Пілюгіної.
3. Інтерв'ю з директоркою Музею археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Іриною Шрамко (5 жовтня 2023 р.) / інтерв'ю проводила Катерина Пілюгіна (Фісун). Особистий архів К. Пілюгіної.
4. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 червня 1995 р. № 249/95-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Cultural and Creative Industries In the Face of COVID-19: An Economic Impact Outlook June 2021. UNESCO. 2021. 62 p. <http://surl.li/needs>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-500-9-10>

НОСТАЛЬГІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ ПРО ЛУГАНСЬК: МІЖОСОБИСТІСНИЙ ДОСВІД ТА КОЛЕКТИВНІ УЯВЛЕННЯ

Чуріна Д. К.

студентка II курсу

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Ностальгія – інтуїтивно зрозуміле кожному переживання, однак єдиного його наукового визначення немає. Фактично це дуже універсальне відчуття, яке проживала кожна людина за певних обставин. Залежно від індивідуального темпераменту, соціокультурного середовища, проживання ностальгії може сприйматися як негативний чи позитивний досвід. В. В. Сигнаївська та І. В. Серединська в своїй праці «Психологічний аналіз феномена ностальгії» розглядають його досить